

СТВАРНОСТ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗОВАНОГ РАНОГ ОСМАНСКОГ МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА: ПРАВО И СУДОВИ У ИМПЕРИЈАЛНОЈ СТРУКТУРИ И СВАКОДНЕВИЦИ

Апстракт: Овај рад је настао из шире компаративне студије подстицануће структуре империје Чарлса V, у овом случају анализе правног система. Османска империја, је у оваквим случајевима саглеђана као ограз у огледалу раног модерног Хабзбуршког система. Османски правни систем је био базиран на религијски уређеном праву, а локалне власти организоване око система провинцијалне јурисдикције. Османска администрација је била део веће схеме равноправне централних и локалних власти. Јурисдикционална комплексност је била навођена да дозволи интеграцију друштва културних и религијских заједница. Правни систем је био прилагоден и муслиманима и немуслиманима. Исламски судови, као врховни судски органи, били су у могућности да се обрачунају са трговачким конфликтима или да разреше парнице између припадника различитих религија. Хришћани и Јевреји у невољи су се често обраћали шеријатском суду због све снажније дискриминације.

Кључне речи: Османска империја, правни систем, правосуђе, администрација, судови, шеријатски судови

У Османском царству постојали су упоредни правни системи, исламски шеријатски и турски канун развијен у преисламском времену. Османска држава настојала је да се не уплиће у немуслиманске правне системе, мада је то могла да чини посредством провинцијске управе. Пред исламским судовима (*mahkemes*) у Османском царству одвијао се и стварни живот, у својој посебној рефлексији. И зато су, у изворном, документарном домену, судска сведочанства од изузетне важности.¹

1 Материја као да је и даље недовољно позната. Споро су се уклањале баријере између западне и османске цивилизације, мада су се оне прожимале у дугом временском трајању, на значајном територијалном делу европског простора, у заједничкој историји Средоземља, на три континента, у левантској градској и, уопште, свакодневној култури. У прошлом броју Новопазарског зборника писао сам управо о обостраном неповерењу и

Османски систем продро је дубоко у југоисточну Европу и учествовао у изградњи институционалних основа ране модерне европске културе.² Само су исламски судови имали мању важност на европској страни где је превлађивало хришћанско становништво. Османско тумачење ислама било је иначе инклузивно. Такве су, у раздобљу развоја и империјалног врхунца, биле и османске институције. Правни систем Османског царства делимично је почивао на затеченом стању и наслеђу, како се са обода хришћанског света приближавао његовом територијалном језгру. Тиме је постао и један од слојева ране османске модерности, њених институција и свакодневице.

Свакодневни живот који бележе предметни списи највише се одвијао пред провинцијским судовима који су имали управну и судску одговорност и повезивали њихове заједнице с провинцијском и централном администрацијом.³ Царство је у целини било организовано око система локалне управе и суда. Правна администрација била је део општег система равнотеже централне и локалних власти. Судска сложеност система требало је да обезбеди коегзистенцију културно и верски разноликих заједница. Зато је османска управа задржала три судска система. Један за муслимане, засно-

о потреби да се Турска интегрише у европску институционалну стварност као прва секуларна и демократска муслиманска република чија је рана модерна прошлост најмање одраз у огледалу оне настале из ренесансе, реформације и првог концерта европских сила.

- 2 Ова студија настала је из потребе за компаративном анализом институционалног децентрализованог мултикултурализма ране модерне хабзбуршке империје Карла V, и упоредне, оновремене централизоване исламизације мултикултурне стварности која се одиграла за владавине његовог савременика Сулејмана Величанственог Законодавца. Вид: Радован Самарџић, *Сулејман и Рокселана* (неколико изд. 1976, 1987, 1995, 2009), Никола Самарџић, *Карло V*, Београд, 2005.
- 3 Изабрана библиографија: Glen W. Swanson, „The Ottoman Police“. *Journal of Contemporary History*, 7, 1/2 (Jan. — Apr., 1972), 243–260; R. C. Jennings, „Women in Early 17th-Century Ottoman Judicial Records: The Shari’a Court of Anatolian Kayseri“. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 18 (1975), 53–114; Michael M. Pixley, „The Development and Role of the Şeyhülislam in Early Ottoman History“. *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 96, No. 1 (Jan. — Mar., 1976), 89–96; R. C. Jennings, „Limitations of the Judicial Powers of the Kadi in 17th C. Ottoman Kayseri“. *Studia Islamica* 50 (1979), 151–184; Haim Gerber, „Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600–1700“. *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 12, No. 3 (Nov., 1980), 231–244; Haim Gerber, *State, Society, and Law in Islam: Ottoman Law in Comparative Perspective*. Albany: State University of New York Press, 1994; Bogac A. Ergene, *Local Court, Provincial Society and Justice in the Ottoman Empire. Legal Practice and Dispute Resolution in Cankiri and Kastamonu (1652–1744)*. Brill, Leiden-Boston, 2003; Leslie Peirce, *Morality Tales. Law and Gender in the Ottoman Court of Aintab*. University of California Press, 2003; Bogac A. Ergene, „Evidence in Ottoman Courts: Oral and Written Documentation in Early-Modern Courts of Islamic Law“. *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 124, No. 3 (Jul. — Sep., 2004), pp. 471–491; Александар Фотић, Између закона и његове примене, у: *Приватни животи у српским земљама у освић модерној доба*, Београд, Clio, 2005, 27–71.

ван на исламском шеријатском праву. Тај систем развијен је на Курану, *Qur'ān*, на речима пророка Мухамеда, *Hadīth*, на концензусу припадника муслиманске заједнице (*ijmā'*), на прецедентном начелу (*qiyas*), и на локалним обичајима. Исламски систем био је доминантан. Судски систем који се односио на немуслимане, на хришћане и Јевреје, обезбеђивао је пре свега верску аутономију. Постојали су и „трговински“ судови.

Судски систем уређивала је централна влада посредством кануна, закона. Канунски систем био је заснован на старим турским правним списима *Yasa* и *Töre*, који су се развијали у предисламском времену. Канунски систем био је секуларни султанов закон.

Судске категорије нису биле ексклузивне. Исламски судови могли су да уређују трговачке спорове или расправе тужилаца различитих религија, а Јевреји и хришћани су им се могли обраћати кад су желели да добију убедљивију одлуку о неком питању. Османска држава је опет тежила да се не уплиће у немуслиманске верске системе, мада је то могла посредством локалне управе. Строго поштовање шеријатског права било је могуће у азијском и северноафричком делу царства, али се посебно питање поставља како се исламско право примењивало на претежно хришћанско становништво у југоисточној Европи. Без обзира на мултикултурни карактер, царство је задржало централистичко уређење, незамисливо без јединственог правног система.

Управљање хришћанским становништвом било је изазов за османску државу у читавом раздобљу постојања. Исламска држава се, штавише, делимично ослањала на поједине сегменте култура хришћанских заједница и остатке њихових институција. Један од одговора на то питање нуди дистинкција између шеријата и кануна. Било би претерано поједностављено ако би се шеријатско право свело на верско, а канунско на цивилно. Без обзира на почивање исламског друштва на шеријату, већина школа исламског права указала је да шеријат не покрива све области живота. Зато се у Османском царству развио још један правни кодекс, канун. Теоријски, канун је подређен шеријату. Због субординације секуларног верском праву, муслимански верски лидери, улема, имали су значајно место у османском друштву и инсистирали су на строжем поштовању шеријата. Али је у свакодневном животу канун био функционално значајнији у структурисању османске владе и друштва. У складу с традиционалним исламским законом, Мехмед Освајач је могао да уништи Цариград (1453), али је ипак одлучио да га поново подигне као нову османску престоницу. Одатле је утврдио постојећа и покренуо нова освајања на европској страни. Исто тако је поставио Генадија за новог васељенског патријарха који је био припадник популације која се опирала муслиманским ратницима. Или наизглед, будући да су Цариград најодлучније бранили Ђеновљани. Византинци су запамтили крсташе који су отворили процес државне, феудалне и економске дезинте-

грације (1204). Као да је слично осећао и поступио српски део посаде Београда, предавши га Османлијама (1521). Угледни Византинци и, једнако, Грци допали ропства у систему девширме, добијали су, у класичном османском времену, и место на двору. Султан је био свестан значаја раскола у хришћанском свету и било му је важно да се православне цркве опиру унији с Римом. Одржавајући поделе између православних цркава и Рима, доцније и између протестаната и Рима, Османлије су спречавале јединствени отпор европских сила. Мултикултурализам је у том смислу био један од оквира неговања свих хришћанских подела. Али се потреба његовог одржавања морала унети у структуру и карактер правног поретка.⁴

Сложена структура царства, која је наметала институционализацију релативне толеранције, настајала је у дугом процесу. Територијална и идеолошка експанзија одиграла се упоредо на рачун хришћана и муслимана, и сунита и шиита. Орхан I се оженио византијском принцезом Теодором, ћерком Јована VI, успостављао сарадњу с хришћанским државама или феудалцима увек кад је за њега била корисна и освојио туркменски емират Кареси (Баликешир, 1345). Била је то само једна у низу сличних одлука, какве су доносили и његови наследници. Османски хроничари настојали су да их забележе и оправдају.

Османски државни и правни систем такође је почивао на равнотежи централне и провинцијских власти. Султанова власт је начелно била апсолутна. У раздобљу највеће османске експанзије сменило се на власти неколико султана који су истовремено били способни администратори и освајачи. Између осталог, ослањали су се, у власти, на већину поданика, без обзира на вероисповест и порекло. Место султана било је санкционисано од Бога врлином самог његовог рођења. Султанова позиција била је једина наследна у Османском царству. Постојало је османско племство, али је оно потиснуто до краја XV века, а високи положаји поверавани су појединцима прикупљаним девширмом, као султановим робовима. Робови су, понекад, и султану и царству, постајали привремени господари. Али је државу дефинисала владарска породица. Империја је била мултинационална и у немогућности да се у сваком смислу унитаризује на верској, етничкој и културној основи. Породица и појединац су могли да боље дефинишу државу него неки одређен друштвени и политички слој, нарочито не онај који је одређен пореклом.

Мултикултурализам и децентрализација провинцијске управе учинили су да османско освајање не подразумева потпун државно-правни дисконтинуитет. Мада је његово царство настало у празној љуштури византиј-

4 Heath W. Lowry, *The Nature of the Early Ottoman State*, Albany: State University of New York Press, 2003, 115–130.

ске државе, Мехмед II се сматрао наследником византијских царева. Зато су султани наставили да одржавају династичке везе с византијским светом, укључујући женидбене везе с балканским хришћанским владарима, без обзира на њихов вазални положај. У деценијама након пада Цариграда султанов двор је усвојио и неке од церемонијала старих византијских дворова.

Султан је за своје балканске поданике био апстракција на удаљеном двору. Имао је апсолутну власт, и дуговала му се, за начелну заштиту, апсолутна лојалност. И тај однос указивао је на прихватање византијског наслеђа, и није се променио најмање до XVII века. Најнижи слојеви су заиста имали ретко контакт с владарима, тако да готово нису марили ко њима влада. Али је султаново присуство имало утицаја на становништво освојене провинције. Султани су предводили војску у освајању, на основу гази традиције (гази је „борац за веру“, сваки муслимански владар који осваја немуслиманске територије). Гази традиција је налагала муслиманским владарима да освајају како би ширили границе ислама и гарантовали безбедан пролаз до Меке. Улога газија нарочито је одговарала раним султанима, и била је подстрек освајањима на Балкану.

У држави у којој је успостављена апсолутна власт, компетентан владар користи моћ уместо да је препушта министрима чије би се мишљење могло разликовати од његовог. За разлику од доцнијих султана у XVII и XVIII веку, кад се снага царства осипала, султани су током успона преузимали непосредну улогу у легислацији. Мехмед II и Сулејман I саставили су *Kanunname*, књиге кодификованих закона. Мехмед II је имао такво поверење у своју *Kanunname* да се сматрало да је рекао „Чим се једном овај закон буде поштовао, биће немогуће да држава буде уништена...“ Доносио је све важне одлуке у домаћој и спољној политици. Али је у муслиманском поретку владар имао обавезе, *hadd*, између осталог да „третира своје поданике и следбенике љубазно, праведно, и у складу са успостављеном традицијом“. Због тога је Мехмед II вероватно указивао велику пажњу балканским поданицима. Преобраћени балкански хришћани имали су за време Сулејмана I велику улогу у извршној власти. Сулејман Величанствени је добио епитет Законодавац, Кануни. И мада је био довољно моћан да превлада њен утицај, укључио је улему у састављање *Kanunname*. У начелу, свако је могао да оде право султану и захтева правду. У стварности, он је био недоступан својим балканским хришћанским поданицима, осим онима који су живели у Истанбулу или били у стању да тамо отпутују.

Улога султана била је кључна у државној управи и правосуђу. Султан је начелно располагао свим правима и привилегијама, укључујући државну територију. Био је нека врста државе, сам по себи. Међутим, у оној мери у којој је султан стварну извршну и судску власт делио с везирским већем и улемом, нарочито у раздобљима слабих султана, мада се то осећало и у времену Сулејмана Законодавца, власт је била подложна страним утицајима, у

току процеса који је асимилирао нетурске народе у османску власт и културу. Ти утицаји доприносили су и успону и дезинтеграцији Османског царства. Султани су очували део државне управе која је служила византијским царевима. Тако се на лојалност Фанариота одговарало њиховим постављањем на функције у државној управи. Османлије су често препуштале локалним феудалцима хришћанима као султановим вазалима, висок степен самоуправе, све док су остајали лојални, у правосуђу, убирању пореза и локалној безбедности.

У организацији државне управе и правосуђа таква флексибилност била је одговор на стварност у којој је, на европској страни, већина становника била хришћанска. Зато су сачувана сведочанства о судским поступцима постала извор за упознавање локалне историје, свакодневног живота, обичаја, менталитета. У Југоисточној Европи су се дуго чували специфични облици живота и унутрашња аутономија. Судски поступци додатно расветљавају питања како је османска држава одржавала надзор над друштвом и локалним, традиционалним институцијама. И тако је легитимисала доминацију над провинцијама. Локални судови су у том смислу били инструментал ефикасности османске државе, нарочито у подручјима удаљеним од престонице.⁵

Посебно питање је како су балканска друштва перцепирала османску државу посредством судова и каква је била њихова интеракција — како су судови стицали локалну подршку, какви су били отпори. Треба претпоставити да тај однос није био унилатералан.

Такође је занимљиво питање како су локални судови одржавали равнотежу моћи између социјалних група и како се та равнотежа одражавала у њиховим одлукама и раду. Провинцијски судови били су део социјалног и политичког окружења, нису само утицали на социјалну динамику, него се догађало и обратно. Непостојање већих идејних и политичких изазова османској централној власти до почетака дезинтеграције објашњава се и релативном способношћу провинцијских судова да остану непристрасни и коректни.

Из перспективе која није строго системска, судски поступци били су догађаји индивидуалног карактера. Сваки поступак у себи садржи посебности, нарочито појединачне случајеве и судбине.

Већину кадија постављао је непосредно султан бератом. Кадије су обично долазиле из спољних провинција. Кадије нису биле само највиша судска власт у области. Добили су и део политичких прерогатива штитећи поданике од локалних војних и судских чиновника. Кадија је био представник дуге исламске морално-правне традиције и легитимни извршилац светог закона. То га је ослобађало контроле извршне, политичке власти. Функ-

5 G. W. Swanson, "The Ottoman Police", 243–260.

ција кадије је била институција која је претходила Османском царству, а сматрало се да је закон божанског порекла, тако да је сваки кадија империјални и теократски ауторитет. Али је друго питање да ли је кадија био у стању да одржи аутономију у судским операцијама. У већинским муслиманским срединама односи кадије и провинцијског друштва били су важни, будући да су припадали административној структури у којој су колективна одговорност и самоуправа биле основне оперативне снаге. Способност успостављања јаких веза с посебним групама био је услов за успешну судску и административну каријеру. Ротација кадија на провинцијским местима указује на њихову тежњу да постану локална друштвена елита.

Кадије су такође биле део бирократског поретка, упоредо с беглербеговима, санџакбеговима, субашама, јаничарима и њиховим официрима и класом спахија. Били су променљива категорија у империјалном систему правде, служили су у одређеним мандатима и напредовали према заслугама. Али је легитимизација кадијског ауторитета везаног за исламску традицију обезбеђивала посебно поштовање коју преостала бирократија није уживала. Док су други чиновници били империјални робови који су договали апсолутну приврженост и послушност султану, кадија је имао посебну привилегију да буде везан за начела ислама. Рад беглербегова и санџакбегова Порта је непосредно надгледала, али су кадије уживале аутономију.

Извори кадијског ауторитета заснивали су се на исламском, канунском (цивилно и кривично право) и традиционалном праву које је султан озваничавао канунамама. Кадија је радио у институционалном кодексту исламског суда. Био је окружен асистентима (*na'ibs*), писарима (*katib*), сведоцима, и осталим судским чиновницима који су се обично регрутовали из локалне средине и били уплетени у локалне прилике. Вероватно је да су утицали на одлуке. Али се у изворима наилази на непотпуну слику њихових активности. Чиновници нису били само успешни чланови локалне заједнице, него су успевали да опстану у дугим периодима у време успешних кадија. Имали су велику одговорност у администрирању правде. Осим уобичајених дужности на судовима, путовали су по околним окрузима и селима како би слушали спорове. Некад су лично решавали спорове. Кадије с њима нису путовале.

„Сведоци“ (*Şuhüdülhal*) су били саветници који су настојали да утичу на одлуке кадије како би оне биле у складу с вредностима и традицијама заједнице. Кадије су се консултовале с таквим сведоцима нарочито у погледу локалних обичаја и традиција о којима су мало знали. Сведоци су такође потврђивали интегритет и поузданост особа које су стизале на суд и указивали на непожељне „елементе“ у заједници.⁶

6 В. А. Ergene, *Local Court, Provincial Society and Justice in th Ottoman Empire*, 23–31.

Порта се није уплитала у рад кадије, нарочито не у судски, правни аспект. Могла је да указује на појаве с којима се кадије нису успевале изборити, попут криминала, бандитизма, или незадовољства поданика, али нису сугерисале кривце, тј. исход поступака. Кадијама је остављана пуна дискреција у примени закона. Локалне истраге припадале су искључиво локалним судовима. Порта је примала петиције поданика сваког статуса и слала наређења кадијама уколико је сматрала да су петиције вредне разматрања. Могла је да нареди да се материја поново отвори и проучи али никад није налагала неку специфичну одлуку. Како Порта није била у стању да истражи све стране петиција које је примала из целог царства, јер је водила политику неуплитања у судски ресор, правна процедура је препуштана кадији. Одговарајући на петиције Порта је највише налагала саслушања на локалним судовима, уколико нису одржана, и указивала на одговарајуће законе за које је сматрала да би их требало применити. Разматрање исказа и сведочанстава остављала је кадији. Порта није имала других чиновника осим кадија како би се жалбе разматрале.

Моћ и утицај кадија ограничавали су провинцијски управитељи. Увек кад централна власт није била у стању да проверава провинцијске управитеље, они су се упитали у легитимну сферу кадије. Историјско и традиционално ривалство гувернера и кадија постајало је временом акутно, како је Порта губила надзор над провинцијском влашћу. И мада се кадија могао жалити Порти, он није имао извршну власт, нарочито не војну под непосредном командом, нити довољно полиције која би се супротставила санџакбегу. Уколико је намеравао да одржи свој легални ауторитет, требало је да ради у контексту османског административног система. Кадија је могао да искористи одсуство санџакбега и беглербега у војним походима или прилику када су постављени управитељи пореклом изван провинција и честу и арбитрарну смену управитеља.⁷

Судски списи регенеришу стварност која би била изгубљена. Та стварност одвијала се у опипљивом животу обичних људи, далеко од двора и светске историје.

Судски поступци износе на светлост појединости друштвених односа које би иначе остале у сенци. Нарочито су занимљиви место и улога жена. Муслиманске жене биле су власништво прво својих очева или старије браће, а затим својих мужева. Постојало је уверење да муслиманске жене нису у стању да управљају имовином и да им се обично ускраћивало наследство. Жене су, међутим, заузимале значајно место у судским поступцима, обично на страни тужилаца, и у најконзервативнијим муслиманским срединама. И

7 R. C. Jennings, "Limitations of the Judicial Powers of the Kadi in 17th C. Ottoman Kayseri", 164–181.

хришћанке су се појављивале на судовима. С мушкарцима су пред судом у сваком смислу биле једнаке, и муслиманке и хришћанке. Жене су могле да изађу пред суд и слободно изнесу оптужбу или жалбу. Њихови искази су добијали једнаку пажњу као и искази мушкараца у сличним ситуацијама. Могле су се заклети на невиност уколико није било других доказа, а њихову заклетву је суд могао прихватити у доказним материјалима. Иначе је исламска традиција захтевала од кадије да буде заштитник жена. Та традиција се сматрала потврдом подређеног места жена у исламском друштву и положаја инфериорности. Али су оне и у најконзервативнијим срединама имале значајну улогу у животу заједница.⁸

Аутономија коју је султан поверавао црквеним великодостојницима односила се и на бракове немуслимана. Кадијама није допуштао да се уплићу у црквене поступке и спорове везане за закључење или раскид брачне заједнице. Али су хришћани често закључивали и још чешће разводили бракове пред кадијом који је, испред шеријатског суда, имао обавезу да прими све поданике и да, уколико за то нема законске препреке, саслуша њихове захтеве. У поступку је такође био обавезан да саслуша митрополита или његовог изасланика, који су понекад успевали да издејствују забране кадијама да на тај начин преузимају њихове принадлежности. Митрополити су иначе располагали султановим одобрењем да из цркве одстрањују оне који су се венчали без благослова, или без дозволе брак раскинули. Хришћани су се најчешће обраћали кадији у жељи да брак раскину, или кад су ступали у брак након три допуштења, која су пропала, кад би закључивали брак с припадницом друге хришћанске заједнице, или са особом у ближем степену сродства од дозвољеног, или избегавајући оптужбе за блуд и отмицу девојачка. Османски суд је такође могао легализовати обичај полигамије, који су прихватили и поједини хришћани.

Шеријатски брак жени је допуштао да у браку располаже сопственом имовином, док је муж био у обавези да је издржава. Жене су биле заштићене пред шеријатским судом који је раскидао брак у случајевима физичке присиле и малтретирања. То црквени судови нису могли да обезбеде.⁹

„Османско царство је било исламска, теократска, при томе мултиетничка и мултирелигијска заједница. Историја не познаје другу водећу исламску државу с тако бројним немуслиманским поданицима“. Прилагођавање карактеру империје одразило се и на стварност и карактер судских поступака. Напоредо са шеријатом, опстајао је, зато, и други, световни закон, али не као упоредан правни систем него, пре, као допуна шеријата у уређењу одређених правних области. Царство не би могло функционисати

8 R. C. Jennings, "Women in Early 17th-Century Ottoman Judicial Records", 112–114.

9 R. C. Jennings, "Women in Early 17th-Century Ottoman Judicial Records", 69–77.

лишено развијеног световног законодавства. Прилагодљивост, еластичност кануна потицала је из неписаног обичајног права и из остатака кодификованог законодавства затеченог на освојеним територијама. (Модернизација законодавства и правосуђа, која је подразумевала сужавање примене шеријата, озваничена је тек 1839).¹⁰

Судски поступци прилагођавали су се мултиконфесионалној стварности у којој је статус зимије подразумевао слободу вероисповести, а промена вероисповести ствар слободног избора. Међутим, како је прелазак на ислам доводио до промене правног статуса, нису се увек поштовали сви предвиђени услови који су предвиђали и сведочење најмање двојице муслимана о изговарању „шехаде“, сведочанства вере. Понекад је било довољно да се појединац једноставно изјасни да је постао муслиман, и те речи се нису могле променити. Другим речима, правно ограничење које се односило на промену вере тицало се само муслимана. Исто тако су морала да приме ислам деца рођена у мешовитом браку.

Прихватање ислама могло је да буде и начин да се избегне смртна казна. Било је случајева да се убирање прилога за манастире сматра увредом исламске вере. Смртна казна за одрицање од ислама једино се није односила на случајеве присиле у заробљеништву, и сл. У сваком случају, готово свако проверавање регистровано је на суду. Нови провереник је на суду добијао извесну своту како би купио муслиманску одећу, или је ту одећу добијао на поклон, а молбе султану да га султан, поврх тога, прими у јаничарски ред откривале су путеве којима су се пробијале баријере које су хришћанима ометале приступ државној служби.

10 А. Фотић, *ош. шии.*, 57–64.

Nikola Samardzic

**LAW AND COURT PROCEDURES IN OTTOMAN IMPERIAL
STRUCTURE AND EVERYDAY LIFE: INSTITUTIONALIZED
MULTICULTURAL REALITY**

This article proceeds from a broader comparative study derived from the Charles Vth (1516–1556) empire structure, in this case justice system analysis. Ottoman Empire used to be, in such cases, a mirror counterpart to the early modern Habsburg system. Ottoman legal system was based on religious law, and the local authorities organized around a system of provincial jurisprudence. Ottoman administration was part of a larger scheme of balancing central and local authority. The jurisdictional complexity was aimed to permit the integration of different cultural and religious communities. The legal system was adjusted both to Muslims and non-Muslims. The Islamic courts, as the primary courts, have been also able to settle trade conflicts or disputes between litigants of differing religions. Christians and Jews often addressed to the *sharia* courts in necessity a more forceful ruling.

Ottoman judiciary constituted important and influential structure of the Ottoman bureaucratic class. Application and interpretation of law throughout Ottoman domains, was a task of profound importance in Islamic societies. The judicial system consisted of judges (kadis) and jurisconsults (miiftis). Kadis, situated in all major cities and towns in the empire possessed the authority to pass sentence on all cases in their courts (mahkemes), while the local administrative ruler actually implemented the decision.

Islamic court procedure relied mainly on oaths from plaintiffs and defendants. Judges have been given almost no investigative authority. While Ottoman judges usually ruled just as suggested by standard handbooks of Islamic law, the practice of Islamic law has differed over time and from place to place.